

УПРАВЛІНСЬКІ ТА ПЕДАГОГІКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОСВІТИ

УДК 378.1: 379.85:330.33.01
DOI: 10.32342/2522-4115-2023-1-25-21

С.П. КОЖУШКО,
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри міжнародного туризму та готельно-ресторанного бізнесу,
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

Л.Г. БОЙКО,
*доцент кафедри міжнародного туризму та готельно-ресторанного бізнесу,
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ ДО РОБОТИ В УМОВАХ КРИЗОВИХ СТАНІВ

Однією з перспективних галузей економіки є туристична індустрія, яка потребує компетентних, енергійних, висококваліфікованих кадрів, здатних до самостійного самовизначення у сфері професійної діяльності, генерування та реалізації власних задумів у реальних ринкових умовах та в умовах кризових станів.

У статті узагальнено наукові напрацювання щодо трактування поняття «компетентнісний підхід». Розкрито ключові питання підготовки майбутніх кадрів для туристичної індустрії з урахуванням напрямів стратегічного розвитку та глобальних змін на світовому туристичному ринку. Питання підготовки фахівців пов'язано з ключовими проблемами вдосконалення системи управління розвитком туризму, забезпеченням конкурентоспроможності туристичних продуктів у світлі реалізації національних проєктів.

Визначено, що головною методичною вимогою професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі постає оновлення форм і змісту практичної складової. Окреслено деякі методи активізації освітнього процесу, що покликані забезпечити ефективність теоретичної та практичної підготовки кадрів.

На основі ґрунтовного аналізу наукової літератури з означеної проблеми сформульовано комплексну дефініцію професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної сфери з огляду на їх підготовку до роботи в кризових ситуаціях. Професійну компетентність у контексті дослідження визначено як інтегративну якість, властивість або динамічний стан майбутнього фахівця, що забезпечує фізичну, психологічну, професійну та особистісну відповідність потребам, стандартам кваліфікації, вимогам до роботи в умовах кризових станів. Актуальними складниками професійної компетентності фахівця туристичної сфери, готового до діяльності в умовах кризових стану, є загальнонаукова, професійно кваліфікована, соціальна, індивідуальна й інструментальна компетентності.

Запропоновано впровадження навчальної дисципліни «Основи антикризового менеджменту в туристичній індустрії», спрямованої на розвиток та вдосконалення професійних та особистих якостей фахівця туристичної сфери, потрібних для здійснення ефективної діяльності в кризових ситуаціях.

Ключові слова: професійна підготовка, компетентнісний підхід, професійна компетентність, туризм, фахівці туристичної сфери, кризові стани.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Події останніх років (COVID-19, терористичні атаки країни-агресорки і військові дії на території нашої країни) завдали колосальних збитків туристичній сфері, поставивши перед її економічною основою низку нових проблем, підкреслюючи термінову необхідність належного управління кризовими ситуаціями в індустрії туризму.

В епіцентрі ряду проблемних питань постали такі як: зміцнення імунітету, збереження та розвиток людського потенціалу, насамперед уже на новій технологічній основі, здатній значно підвищити ефективність систем управління розвитком туризму; пошук антикризових методів та підготовка майбутніх фахівців туристичної сфери до роботи в умовах кризових станів.

Глобалізація світової економіки та розвиток туристичної індустрії, що супроводжують зростанням попиту на надання якісних туристичних послуг, зумовили потребу суспільства в кваліфікованих фахівцях, здатних вирішувати професійні завдання у відповідних сферах діяльності, створювати туристичну технологічну платформу як систему, що саморозвивається, долати і враховувати світові кризи, використовувати технологічні тренди світової економіки на користь вирішення не тільки комерційних, а й соціальних проблем суспільства.

В умовах динамічності та невизначеності зовнішнього та внутрішнього середовища питання забезпечення стійкості соціально-економічного розвитку територій набуває особливої гостроти та викликає підвищений інтерес до нього як дослідників, так і практиків.

Туризм є рушійною силою зростання країни, і це одна з найбільших галузей у світі. Це галузь, яка охоплює різноманітні сектори. Вона тісно пов'язана з людськими ресурсами, а тому потребує професіоналів, які володіють професійними навичками, що забезпечує відмінне обслуговування клієнтів [С.І. Мединська, 2019, с. 208–209].

На даний час туризм є однією з найперспективніших і високоприбуткових галузей світової економіки. Будучи однією з найважливіших галузей промисловості, туризм в останні роки став стрімко розвиватися і в Україні. Нові соціально-економічні відносини нашої країни із зарубіжними партнерами диктують новий підхід до професійної підготовки фахівців, які працюють у сфері туризму.

Вимоги до фахівців для сфери туризму передбачають їх високу продуктивність, гнучкість, здатність адаптуватися до швидких змінних умов функціонування галузі, формування інноваційного змісту туристичної освіти тощо [О.І. Баглай, 2011, с. 11–17].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідеї професійної підготовки знайшли своє відображення у працях таких науковців, як: С. Архипова, В. Биков, О. Болотова, Т. Бучинська, Т. Вакалюк, С. Когут, О. Морозов, В. Олексюк, В. Савченко, М. Семикіна та ін., які наголошують на важливості професійного навчання як необхідного інструменту розвитку потенційних можливостей майбутнього фахівця.

Компетентнісний підхід став предметом досліджень Н. Кузьміної, Л. Петровської, А. Маркової, Л. Мітіної, Л. Олексєєвої та ін.

Аналіз наукової літератури з питань дослідження засвідчив наявність значної кількості наукових праць у сфері підготовки фахівців туристичної сфери. Так, зокрема, М. Гункевич розглядає сучасні тенденції процесів підготовки фахівців галузі туризму в Україні; Н. Жукович-Дородних, Г. Китайчук виокремлюють головні аспекти практичної підготовки студентів як визначальної складової професіоналізму майбутніх фахівців туристичної сфери; І. Зінкова висвітлює питання формування професійно значущих особистісних якостей майбутніх фахівців сфери послуг і туризму засобами самоменеджменту; Т. Зубехіна обґрунтовує теоретичні передумови формування інформаційної культури бакалаврів з туризму в процесі фахової підготовки; Я. Казарницькова описує процес формування професійної компетентності та працездатності майбутнього фахівця туристської індустрії; О. Коваленко, Є. Великодні окреслюють сучасний стан та перспективи розвитку особливостей підготовки майбутніх фахівців сфери туризму та гостинності в Україні; Р. Кубановим представлено реалізацію компетентнісного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх маркетологів туристичної індустрії; Я. Остап'юк, Ю. Миронов визначають проблеми підготовки туристичних кадрів на сучасному етапі розвитку ринку туристичних послуг в Україні; Л. Польова наголошує на особливостях практичної підготовки фахівців із туризму; Н. Степанець акцентує на компетентнісній парадигмі в підготовці кадрів для сфери туризму; О. Романів, О. Ладюк звертаються до проблеми забезпечення україноцентризму туристичної освіти в Україні у контексті нових викликів глобалізації та пандемії COVID-19.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Спектр наукових та науково-методичних проблем, відображених у сучасних дослідженнях, присвячених підготовці майбутніх фахівців туристичної сфери, – доволі значний. Серед найбільш актуальних

тем можна визначити такі: виявлення складу компетенцій при проектуванні моделі майбутнього фахівця туристичної сфери; обґрунтований вибір професійних компетенцій; відповідність якості підготовки випускників потребам та перспективам розвитку туристичного сектора, а також європейським освітнім стандартам навчання бакалаврів туризму, підходи до оцінки якості підготовки кадрів для туристичної індустрії тощо.

Формулювання цілей статті. Даний перелік досліджень не є вичерпним і доводить стійкий інтерес до проблеми підготовки фахівців туристичної галузі, однак потребує вивчення застосування компетентнісного підходу в процесі підготовки фахівців туристичної сфери до роботи в умовах кризових станів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальні очікування від багаторівневої вищої освіти вимагають підвищення якості освіти за рахунок її організації на основі компетентного підходу, індивідуалізації маршрутів освіти та диверсифікації навчальних стратегій [N. Volkova, O. Tarnopolsky, I. Olyinik, 2019].

На туристичну діяльність впливає безліч факторів економічного, політичного, суспільного, природного та технічного характеру, серед яких: тероризм, процес забезпечення безпеки туристів, техногенні катастрофи; нерівномірний розподіл туристських потоків; політична нестабільність; тривала світова рецесія тощо. Джерелами кризи в туризмі можуть бути внутрішні (внутрішньоорганізаційні) та зовнішні (позаорганізаційні) ризики, які зумовлюються впливом антропогенних та природних детермінантів.

Примітно, що туризм у кризових ситуаціях є достатньо вразливим видом економічної діяльності. Зниження світових туристичних потоків разом із цим посилює конкуренцію у сфері туризму.

Попри поступове відновлення туризму у світі, Україна переживає нове випробування, яке торкнулося усіх сфер економіки, у т. ч. й туризму. Із початком повномасштабної війни і введенням військового стану на території нашої держави у лютому 2022 року туристична галузь повністю припинила свою діяльність [О. Литвин, 2022].

Останнім часом все більша увага приділяється питанням підготовки фахівця, який має стати конкурентоспроможною особистістю, що передбачає високий рівень його загального розвитку, володіння комунікативними здібностями, вмінням приймати самостійні рішення, нестандартно мислити та адаптуватися у змінних соціальних та економічних умовах. Питанням конкурентоспроможності фахівців сфери туризму присвячено чимало й зарубіжних досліджень, серед яких значимими для нас є наукові доробки таких авторів, як Л. Сіссон та А. Адамс [A. Adams, L. Sisson, 2011; L. Sisson, A. Adams, 2013].

Тому процес навчання в ЗВО набуває вираженої цільової спрямованості – він має бути орієнтований на творчу діяльність, індивідуальний підхід у навчанні й забезпечувати розвиток професіоналізму.

Дослідники О. Романів та О. Ладюк зауважують, що фахівець, який не володіє достатніми знаннями щодо туристичного потенціалу власної держави та інструментами його розвитку, може спровокувати серйозні ризики для суспільства, які є важкопрогнозованими. Автори зазначають, що за таких умов у процесі професійної підготовки має бути акцентовано увагу на практичному застосуванні понять, ідей, теорій і моделей розвитку України як однієї з держав у складі глобального суспільства [О.Я. Романів, О.Д. Ладюк, 2020].

У змісті як теоретичних, так і прикладних курсів насамперед має бути відображено те, що відбувається із самим українським туристичним простором і процесами, сутностями, об'єктами, структурами та явищами, які в ньому існують і розвиваються [О.В. Коваленко, Є.М. Великодна, 2019].

У межах нашої наукової розвідки цінними є погляди Н. Мартинової, яка наголошує на зростанні попиту та вимог до підготовки майбутніх фахівців туристичної сфери, покликаних забезпечити успішне подолання кризи та розвиток індустрії туризму України на перспективу [Н. Мартинова, 2010].

Дослідниця Л. Сакун у монографії «Теорія і практика підготовки фахівців сфери туризму в розвинених країнах світу» вказує на три важливі для будь-якої сфери туризму аспекти підготовки фахівців, а саме:

– фундаментальне навчання (знання), яке відповідає за здобуття знань згідно з навчальним планом спеціальності;

– технічне навчання (знання, як робити), яке «відточує» майстерність і формує навички, необхідні для даної спеціалізації;

– особисті здібності (знати, як бути і яким чином поводитися), що відображають особисті якості фахівця [Л.В. Сакул, 2004].

З розвитком туризму в останні десятиліття у всьому світі, інтеграцією України у світове туристичне співтовариство та оновленням змісту професійної туристичної освіти особливої значущості набуває підготовка студентів напряму підготовки «Туризм» до роботи в кризових ситуаціях, викликана потребою у висококваліфікованих кадрах, які володіють професійними компетенціями, здатні до роботи в кризових ситуаціях у туристичній індустрії. Розширення функцій професійної діяльності фахівця туризму зумовлює необхідність більш якісної системи професійної освіти.

Професійна компетентність сучасного фахівця туристичної сфери ґрунтується не лише на широті його знань у межах професійної діяльності, необхідно також враховувати наявність навичок до роботи в умовах кризи, уміння знаходити оптимальні та ефективні шляхи реалізації професійної діяльності.

Розглядаючи сутність компетентнісного підходу в процесі підготовки фахівців, педагоги О. Пометун та В. Химинець визначають його з позиції спрямованості освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості [О.І. Пометун, 2004].

Як результативно-цільову спрямованість освіти трактує компетентнісний підхід О. Гулай, наділяючи його безперечними перевагами над іншими традиційними та інноваційними підходами [О.І. Гулай, 2009].

Досліджуючи компетентнісний підхід у системі вищої освіти, Ю. Лебеденко зауважує, що в його межах відображається зміст освіти, який не ґрунтується на компоненті знань, умінь та навичок, а передбачає виконання важливих ключових функцій, що стосуються різних сфер [Ю.М. Лебеденко, 2006].

Схожими є міркування дослідниці Н. Нагорної, яка констатує, що компетентнісний підхід передбачає такий вид змісту освіти, який зводиться не до знаннево-орієнтованого компонента, а до цілісного досвіду вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей, компетенцій [Н.В. Нагорна, 2007].

Узагальнюючи погляди науковців, можемо зазначити, що компетентнісний підхід має комплексний характер до підготовки майбутніх фахівців, який забезпечує педагогічне цілевизначення, пошук методологічних, змістових та процесуальних аспектів, що спрямовані на систематизоване засвоєння теоретичних знань, набуття професійних компетенцій та формування особистісних якостей майбутнього фахівця.

У межах нашого дослідження компетентнісний підхід є широкоаспектним системним підходом проектування, реалізації та визначення результатів професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної сфери.

З урахуванням специфіки професійної діяльності майбутніх фахівців туристичної сфери, структури їх професійної компетентності та особливостей упровадження компетентнісного підходу в ЗВО виділяємо такі організаційно-педагогічні умови підготовки фахівців туристичної сфери до роботи в умовах кризових станів:

1) поєднання компетентнісного та особистісно-діяльнісного підходів щодо професійно орієнтованих дисциплін на основі використання інноваційних технологій навчання;

2) урахування в змісті професійно орієнтованих дисциплін вимог роботодавців та забезпечення професійної мобільності, яка передбачає, що зміст професійної підготовки має удосконалюватися та адаптуватися з урахуванням інновацій у техніці, технологіях виробництва, організації праці; формування психологічної стійкості та готовності до здійснення діяльності в умовах кризи;

3) інтеграція знань з дисциплін циклів професійної підготовки за допомогою інтегрованих лекцій, бінарних занять, розв'язання професійних задач, виконання інтегрованих завдань тощо.

У процесі підготовки майбутніх фахівців туристичної сфери потрібно узагальнювати досвід компетентнісного підходу, який потребує багаторівневої підготовки:

– навчальна програма професійної освіти фахівців туризму має включати розділи, спрямовані на поглиблення знань щодо здійснення діяльності в кризових умовах;

– процес навчання має будуватися з урахуванням реальних потреб сучасного стану розвитку туристичної сфери;

– організація навчального процесу має бути побудована на сучасних методах та засобах навчання, що відповідають умовам формування професійної компетентності;

– форми навчання мають спиратися на мотиваційні, інтелектуальні та емоційні особливості студентів, що забезпечить активізацію пізнавальної та комунікативної діяльності, їх потребу в самоосвіті;

– необхідно створювати та розробляти професійні спеціалізовані комплекси у вигляді електронних підручників, мультимедійних курсів та навчально-методичних посібників;

– максимально вивчати подібний досвід в університетах закордонних країн.

Нова освітня модель потребує забезпечення фахівця вмінням орієнтуватися в зростаючому потоці інформації, готовністю до постійного оновлення та поповнення знань, а також здатністю до спілкування та взаємодії в колективі, вирішення можливих конфліктних та кризових ситуацій. Компетентнісний підхід дозволяє орієнтувати діяльність на нескінченну різноманітність професійних та життєвих питань.

Відповідно до цих видів професійної діяльності бакалавр з туризму повинен вирішувати такі професійні завдання:

– проектування програм турів, турпакетів, екскурсійних програм та інших продуктів туристичної діяльності за заданих умов та відповідно до нормативних вимог;

– розробка туристичного продукту з урахуванням технологічних, соціально-економічних та інших вимог;

– застосування сучасних технологій у реалізації туристичного продукту;

– використання інформаційно-комунікативних технологій у процесі розробки та реалізації туристичного продукту;

– розподіл функцій та організація роботи виконавців в організаціях та на підприємствах туристичної індустрії;

– прийняття оперативних управлінських рішень у галузі туристичної діяльності;

– розрахунок та оцінка витрат з організації туристичної діяльності на підприємстві з метою їх раціоналізації;

– забезпечення стандартів якості та норм безпеки комплексного туристичного обслуговування;

– вміння самостійно розробляти внутрішні нормативні документи щодо забезпечення якості та стандартизації послуг туристичної індустрії;

– дослідження та моніторинг ринку туристичних послуг;

– застосування прикладних методів дослідницької діяльності у професійній сфері;

– адаптація інноваційних технологій до діяльності підприємств туристичної індустрії.

Для успішного вирішення зазначених завдань бакалавр туризму повинен мати загальнокультурні та професійні компетенції, які забезпечуються вивченням циклу загальної та професійної підготовки. Кожен навчальний цикл має обов'язкові та вибіркові компоненти освітньо-професійної програми. Варіативна частина дає можливість розширення та поглиблення знань, умінь і навичок, визначених змістом базових дисциплін, водночас вона повинна забезпечувати формування загальнокультурних та професійних компетенцій.

Слушною для нас є думка О. Севаст'янової, яка у своїх працях зазначає, що фахівець туристичної діяльності повинен мати високий потенціал управлінської і виконавської діяльності, реалізований у різних напрямках туристської, рекреаційної і спортивної роботи, орієнтуватися в різноманітних соціально-економічних і організаційно-технічних проблемах. Йому повинні бути властиві економічне мислення й широта поглядів, господарська обачність і заповзятливість, навички аналітичної оцінки ситуації, ініціативність і соціальна активність, знання психології людей і основ конфліктології [О.А. Севаст'янова, 2010, с. 10].

Таким чином, при впровадженні компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутніх фахівців туристичної сфери акцентувати слід на розвиткових, проблемно-пошукових, ігрових, проєктивно-дослідницьких технологіях, організації різних форм практики.

Головною методичною вимогою постає оновлення форм і змісту практичної складової підготовки, що передбачає включення в навчальні плани та програми всіх видів навчальної діяльності, а саме: організацію практик із виконанням науково-дослідницьких проєктів, оріє-

ентованих на запити стейкхолдерів, участь у рольових, ділових, імітаційних іграх, вирішенні соціально-виробничих ситуацій. Це зумовлює впровадження квазіпрофесійної моделі професійної підготовки у формі віртуальної туристичної фірми.

На основі ґрунтовного аналізу змісту компетентнісного підходу постає можливість сформулювати комплексне визначення професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної сфери з огляду на їх підготовку до роботи в кризових ситуаціях.

Професійна компетентність визначається нами як інтегративна якість, властивість або динамічний стан майбутнього фахівця, що забезпечує фізичну, психологічну, професійну та особистісну відповідність потребам, стандартам кваліфікації, вимогам до роботи в умовах кризових станів.

На основі аналізу наукових праць [О.І. Гулай, 2009; Ю.М. Лебеденко, 2006; Н.В. Нагорна, 2007; О.І. Пометун, 2004] виділяємо такі види компетентності:

– *загальнонаукова компетентність*, що визначає фундаментальність освіти та професійно орієнтована на всі основні види діяльності, пов'язані з вирішенням пізнавальних завдань, пошуком нестандартних рішень;

– *професійно кваліфікована компетентність*, що полягає в готовності майбутніх фахівців туристичної сфери до виконання професійних завдань в умовах кризи, уміння прогнозувати, оцінювати й ефективно розв'язувати професійні завдання, самостійно набувати нових знань та умінь у контексті поставлених завдань;

– *соціальна компетентність* – здатність до колективної взаємодії і співпраці з іншими працівниками, готовність брати відповідальність за результати власної діяльності;

– *індивідуальна компетентність* – готовність до пошуку оптимізаційних стратегій у кризових умовах, постійного підвищення професійної компетентності, здатність до самомотивування, рефлексії, саморозвитку особистості в професійній діяльності;

– *інструментальна компетентність* – забезпечує прив'язку підготовки фахівця до конкретних для даного напрямку об'єктів та предметів діяльності, оволодіння алгоритмами діяльності з моделювання, проектування, наукових досліджень у галузі туризму.

Нові вимоги до процесу навчання зумовили застосування нових індикаторів для оцінки підготовки майбутніх фахівців:

– посилення цифрової складової навчання;

– перегляд форматів практики студентів;

– використання при викладанні дисциплін проектних технологій навчання та практики роботи міждисциплінарних проектних дослідницьких груп;

– забезпечення мобільності – створення можливостей для стажувань студентів в інших ЗВО та за межами країни;

– використання стартапів як форми випускної кваліфікаційної роботи (проекту) на державній підсумковій атестації.

Процес підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі має бути орієнтований на формування професійної кваліфікації для роботи за такими напрямками: розробка протоколів безпеки та стимулювання інновацій у туристичному секторі; управління кризою та пом'якшення соціально-економічних наслідків для життя людей; зміцнення довіри за допомогою забезпечення захисту та безпеки в усіх видах туристичної діяльності; зміцнення партнерських зв'язків та солідарності на користь соціально-економічного відновлення України шляхом акцентування уваги насамперед на забезпеченні скорочення нерівності; сприяння інвестиційній діяльності та створення сприятливих умов для діяльності на місцях, диверсифікація асортименту продукції та ринки, а також сприяння розвитку внутрішнього та регіонального туризму; просування інновацій та цифровізації екосистеми туризму.

У зв'язку із загостренням соціально-економічної ситуації в країні циклічними проявами кризових явищ і, відповідно, новими вимогами до підготовки фахівців у межах вибіркового компонентів освітньо-професійної програми «Туризм» першого (бакалаврського) рівня пропонуємо впровадити навчальну дисципліну «Основи антикризового менеджменту в туристичній індустрії», що сприятиме розвитку та удосконаленню професійних та особистих якостей фахівця, потрібних для здійснення ефективної діяльності в кризових ситуаціях.

Дана дисципліна покликана забезпечити володіння принципами формування стратегічного підходу до розвитку підприємства з урахуванням потенційних кризових явищ у на-

ціональній та світовій економіці, туристичній галузі; уміння проводити експрес-діагностику стану підприємства з метою виявлення потенційних (прихованих) кризових ситуацій та явищ; спроможність скласти прогноз розвитку кризових ситуацій на підставі проведеного експрес-аналізу; визначати основні напрями подолання кризових явищ на туристичному підприємстві; розробляти стратегічний план у контексті антикризового управління діяльністю підприємства туристичної галузі; методи прогнозування та виявлення кризових явищ у діяльності туристичного підприємства; особливості стратегічного та оперативного контролю; організаційні напрями превентивних заходів щодо подолання кризових явищ в туристичній індустрії; уміння виявляти ризики у зовнішньоекономічній діяльності туристичного підприємства та управління ними.

Процес підготовки майбутніх фахівців туристичної сфери має бути спрямований на посилення практичної складової: участь студентів у виконанні реальних антикризових проєктів, залучення до навчального процесу стейкхолдерів, керівників підприємств туристичної індустрії, що забезпечить створення підґрунтя для проведення семінарських занять, круглих столів в якісно нових умовах. Упровадження зазначеної навчальної дисципліни передбачає презентування здобувачами самостійно виконаних проєктів за матеріалами підприємств, розробку реальних документів (прогнозування виявлення ризиків підприємства, антикризовий план, креатив-бриф тощо), виконання завдань аналітичного змісту (ситуаційний аналіз, бенчмаркінг тощо).

Пошук педагогічних підходів, що трансформують викладання з предметно-змістового рівня на особистісний та діяльнісний, узагальнення власного практичного досвіду «активного навчання» дозволили виділити три групи методів організації освітнього процесу, що відповідають вимогам компетентнісного підходу та сприяють ефективній підготовці фахівців туристичної сфери до роботи в умовах кризових станів: когнітивно-змістові, особистісно спрямовані, процесуально орієнтовані (табл. 1).

Таблиця 1

Методи активізації освітнього процесу

Групи методів	Методи
Когнітивно-змістові	Інформаційно-комунікаційні та цифрові технології
	Колоквіуми, ділові ігри, дискусії, творчі лабораторії
	Навчання на основі досвіду – активізація пізнавальної діяльності шляхом встановлення зв'язку між минулим досвідом та предметом вивчення
	Проблемне навчання – стимулювання до самостійного набуття знань, необхідних для вирішення конкретної проблеми
	Міждисциплінарне навчання – використання знань з різних галузей, їх групування та систематизація в контексті вирішуваного завдання
Особистісно спрямовані	Інтерактивні ігри, рольові імітації реальної професійної діяльності з виконанням функцій фахівця
	Тренінги особистісного розвитку
	Індивідуальне навчання – вибудовування освітніх траєкторій на основі індивідуальних навчальних планів і програм з урахуванням інтересів та вподобань
Процесуально орієнтовані	Проектне навчання – засвоєння моделей професійної діяльності шляхом активної участі в розробці та реалізації конкретних проєктів
	командна та групова робота – спільна діяльність під керівництвом фасилітатора, спрямована на вирішення спільних завдань шляхом поєднання результатів індивідуальної роботи
	Case-study – аналіз реальних ситуацій з різноманітних сфер професійної діяльності, пошук кращих варіантів вирішення
	Контекстне навчання – вирішення проблемних ситуацій, що відтворюють предметний та соціальний контексти професійної діяльності

Отже, головним завданням професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної сфери до роботи в умовах кризових ситуацій є формування в студентів логічного, плюралістичного мислення та вміння правильно уявляти реальність, визначати професійні завдання, шляхи та способи конкретних дій як на практиці, так і в теорії.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок. Таким чином, організація підготовки майбутніх фахівців туризму на засадах компетентного підходу може бути успішною за умови інтеграції таких складових: ґрунтовне опанування теоретичних аспектів з професійно-орієнтованих навчальних дисциплін, знання проблематики практичної діяльності майбутніх фахівців туристичної сфери та специфіки умов туристичної індустрії. Ефективність засвоєних знань забезпечується у процесі виконання студентами реальних практичних проєктів, аналітичних завдань та публічної презентації їх результатів.

Перспективним етапом дослідження може стати визначення педагогічних умов підготовки фахівців туристичної сфери до роботи в умовах кризових станів.

Список використаних джерел

Баглай, О.І. (2011). Структура готовності майбутніх фахівців міжнародного туризму до міжкультурного спілкування. *Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*, 14 (225), 1, 11–17.

Гулай, О.І. (2009). Компетентнісний підхід як основа нової парадигми освіти. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 2, 45–51. Відновлено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2009_2_7

Коваленко, О.В., Великодна, Є.М. (2019). Особливості підготовки майбутніх фахівців сфери туризму та гостинності в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Відновлено з https://tourlib.net/statti_ukr/kovalenko8.htm

Лебеденко, Ю. М. (2006). Компетентнісний підхід в системі вищої освіти. Відновлено з <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2006/txt/06lumsvo.php>

Литвин, О. (2022). Міжнародний туризм в сучасних умовах кризи і соціально-економічних потрясінь. *Економіка та суспільство*, 40. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-40-17

Мартінова, Н. (2010). До проблеми підготовки майбутніх менеджерів туризму в контексті світової економічної кризи. *Економіка. Управління. Інновації*, 1 (3). Відновлено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_1_16

Мединська, С.І. (2019). Компетентнісний підхід до підготовки фахівців галузі туризму та індустрії гостинності для підвищення їх конкурентоспроможності на національному та міжнародному ринках. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*, 2 (18), 208–214. DOI: 10.32342/2522-4115-2019-2-18-26

Нагорна, Н.В. (2007). Формування у студентів понять компетентності й компетенції. *Виховання і культура*, 1-2(11-12), 266–268.

Пометун, О.І. (2004). Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентного підходу в українській освіті. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Київ: К.І.С.

Романів, О.Я., Ладюк, О.Д. (2020). Проблеми забезпечення україноцентризму туристичної освіти в Україні у контексті нових викликів глобалізації та пандемії COVID-19. *Теорія і практика підготовки фахівців для сфери туризму й готельно-ресторанної справи*. Відновлено з <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/23.-teoriya-i-praktyka-pidgotovky-fahivtsiv-dlya-sfery-turyzmu-j-gotelno-restorannoyi-spravy.pdf>

Сакун, Л.В. (2004). *Теория и практика подготовки специалистов сферы туризма в развитых странах мира*: монографія. Київ: МАУП.

Севастьянова, О.А. (2010). *Педагогіка туризму: навч. посіб. для магістрантів ден. та заоч. форми навч. за спец. «Туризм» та «Готельно-ресторанна справа»*. Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка».

Adams, A., Sisson L. (2011). Knowledge, Skills and Abilities Important for Hospitality and Tourism Management Graduates: Perspectives of Alumni. *Faculty Scholarly Dissemination Grants*. Retrieved from <https://scholarworks.gvsu.edu/fsdg/216/>

Sisson, L., Adams, A. (2013). Essential Hospitality Management Competencies: The Importance of Soft Skills. *Journal of Hospitality & Tourism Education*, 3 (25), 131–145. DOI: 10.1080/10963758.2013.826975

Volkova, N., Tarnopolsky, O., Olyinik, I. (2019). The individual style of speech of teachers from higher education institutions as an indicator of pedagogical professionalism. *Revista Espacios digital*, 40 (17), 20.

References

Adams, A., Sisson L. (2011). Knowledge, Skills and Abilities Important for Hospitality and Tourism Management Graduates: Perspectives of Alumni. *Faculty Scholarly Dissemination Grants*, 216 p. Available at: <https://scholarworks.gvsu.edu/fsdg/216/> (Accessed 10 March 2023).

Bahlai, O.I. *Struktura hotovnosti maibutnikh fakhivtsiv mizhnarodnoho turizmu do mizhkulturnoho spilkuvannia* [Structure of readiness of future international tourism professionals for intercultural communication]. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University. Pedagogical Sciences*, 2011, no. 14, issue 225, vol.1, pp. 11–17.

Hulai, O.I. *Kompetentnisnyi pidkhid yak osnova novoi paradyhmy osvity* [Competency approach as foundation of new education paradigm]. *Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: pedagogy*, 2009, no. 2, pp. 45–51. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2009_2_7 (Accessed 10 March 2023).

Kovalenko, O.V., Velykodna, Ye. M. (2019). *Osoblyvosti pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv sfery turizmu ta hostynnosti v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku* [Features of training of future specialists in the field of tourism and hospitality in Ukraine: current state and development prospects]. Available at: https://tourlib.net/statti_ukr/kovalenko8.htm (Accessed 10 March 2023).

Lebedenko, Yu.M. (2006). *Kompetentnisnyi pidkhid v systemi vyshchoi osvity* [Competency approach in the higher education system]. Available at: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2006/txt/06lumsvo.php> (Accessed 10 March 2023).

Lytvyn, O. International tourism in the current conditions of crisis and socio-economic shocks. *Economy and Society*, 2022, no. 40. doi: 10.32782/2524-0072/2022-40-17 (In Ukrainian).

Martynova, N. *Do problemy pidhotovky maibutnikh menedzheriv turizmu v konteksti svitovoi ekonomichnoi kryzy* [The problem of training of future tourist managers in the context of world economic depression]. *Economics. Management. Innovations*, 2010, no. 1, issue 3. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_1_16 (Accessed 10 March 2023).

Medynska, S.I. The competency approach to training experts in tourism and hospitality industry to enhance their competitiveness on the national and international markets. *Bulletin of Alfred Nobel University. Series: Pedagogy and psychology*, 2019, no. 2 (18), pp. 208–214. doi: 10.32342/2522-4115-2019-2-18-26 (In Ukrainian).

Nahorna, N.V. *Formuvannia u studentiv poniat kompetentnosti y kompetentsii* [Formation of concepts of competence and competency among students]. *Vykhovannia i kultura* [Upbringing and Culture], 2007, no. 1-2, issue 11–12, pp. 266–268.

Pometun, O.I. (2004). *Dyskusiia ukrainskykh pedahohiv navkolo pytan zaprovadzhennia kompetentnisnoho pidkhodu v ukrainskii osviti* [Discussion of Ukrainian teachers on the introduction of a competent approach in Ukrainian education]. *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy* [Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives]. Kyiv, K.I.S., p. 64.

Romaniv, O.Ia. Ladiuk, O.D., (2020). *Problemy zabezpechennia ukrainotsentryzmu turystychnoi osvity v Ukraini u konteksti novykh vyklykiv hlobalizatsii ta pandemii COVID-19* [Problems of ensuring Ukrainocentrism of tourist education in Ukraine in the context of new challenges of globalization and the COVID-19 pandemic]. *Teoriia i praktyka pidhotovky fakhivtsiv dlia sfery turizmu y hotelno-restoranoi spravy* [Theory and practice of training specialists for the field of tourism and hotel and restaurant business]. Available at: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/23.-teoriya-i-praktyka-pidgotovky-fahivtsiv-dlya-sfery-turizmu-j-gotelno-restorannoyi-spravy.pdf> (Accessed 10 March 2023).

Sakun, L.V. *Teoriya i praktyka podgotovki spetsialistov sferyi turizma v razvityih stranah mira* [Theory and practice of training specialists in the field of tourism in developed countries of the world]. Kyiv, MAUP, 399 p.

Sevastianova, O.A. (2010). *Pedahohika turizmu* [Pedagogy of tourism]. Luhansk, SI "T. Shevchenko LNU", 237 p.

Sisson, L., Adams, A. Essential Hospitality Management Competencies: The Importance of Soft Skills. *Journal of Hospitality & Tourism Education*, 2013, vol. 25, issue 3, pp. 131–145. doi: 10.1080/10963758.2013.826975

Volkova, N., Tarnopolsky, O., Olyinik, I. The individual style of speech of teachers from higher education institutions as an indicator of pedagogical professionalism. *Revista Espacios digital*, 2019, vol. 40 (17), p. 20.

COMPETENCE APPROACH TO THE TRAINING OF TOURISM SPECIALISTS TO OPERATE IN A STATE OF CRISIS

Kozhushko Svitlana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of International Tourism and Hotel & Restaurant Business, Alfred Nobel University, Dnipro
E-mail: lana@duan.edu.ua.

ORCID ID: 0000-0002-6383-5182

Boyko Lubov, Associate Professor of the Department of International Tourism and Hotel & Restaurant Business, Alfred Nobel University, Dnipro

E-mail: boiko.lubov.11@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-6703-9792

DOI: 10.32342/2522-4115-2023-1-25-21

Keywords: professional training, competence approach, professional competence, tourism, tourism specialists, crisis situations.

Tourism as one of the promising branches of economy demands competent, active and highly qualified specialists who are capable of professional self-determination generating and implementing their own plans in the relevant market conditions as well as in the state of crisis.

The training of future tourism specialists is associated with the need to form professional and personal competence, which involves the development of theoretical knowledge and practical skills, a vision of their professional behaviour in various situations of interpersonal interaction.

The purpose of the article is to substantiate the essence of a competent approach in preparing tourism specialists to work in crisis conditions.

The tasks of this work were to study scientific views on the issue of training tourism specialists to work in crisis conditions, to determine the main requirements for specialists in the tourism sector.

To solve the problems of research, a set of methods was used: theoretical analysis and synthesis of ideas, results, theoretical statements disclosed in the scientific and pedagogical literature; summarizing and systematizing the results of existing studies on this issue.

At the stage of development of the socio-cultural sphere, the tourism business needs personnel who are ready to organize activities in the conditions of crisis camps. Stakeholders and applicants seeking to expand the range of competitive opportunities in acquiring knowledge and skills are interested in implementing an educational program for training tourism specialists who are able to work in new socio-cultural conditions.

The article generalizes views of scientists with respect to the interpretation of “competence approach” notion.

Basic information on future tourism specialists training (taking into consideration all the directions of strategic development and global changes in the tourism market) is presented. The training issues are connected with the key problems of improving the tourism development management system, ensuring the competitiveness of tourism products and service in the implementation of national projects.

It is determined that the main methodological requirement to future tourism specialists’ professional training is the updating of forms and content of practical components. Some of the methods of the educational process intensification that guarantee the effectiveness of theoretical and practical training are disclosed.

Based on a thorough analysis of researches on this problem, a comprehensive definition of future tourism specialists’ professional training was defined, taking into account their readiness to operate in crisis situations.

Professional competence in the context of the study is defined as an integrative quality, property, or dynamic state of a future specialist that ensures physical, psychological, professional, and personal compliance with needs, qualification standards, and requirements for work in the state of crisis. The set of competences such as general scientific, professionally qualified, social, individual and instrumental competence are relevant components of the professional competence of a tourism specialist, who is ready to operate in state of crisis.

The introduction of academic discipline “Principles of anti-crisis management in tourism industry” that is aimed at the development and improvement of professional and personal tourism specialists’ qualities that are necessary to be effective in crisis situations was proposed.

Одержано 27.01.2023.